

Dinamika odnosa u udomiteljskim obiteljima

Batur, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:658685>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Tea Batur

**DINAMIKA ODNOSA U UDOMITELJSKIM
OBITELJIMA**

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Tea Batur

**DINAMIKA ODNOSA U UDOMITELJSKIM
OBITELJIMA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Maja Laklija

ZAGREB, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Udomiteljstvo i udomiteljske obitelji	3
2.1. Zakonska regulativa udomiteljstva u RH	4
2.2. Udomiteljstvo	6
3. Teorijska perspektiva udomiteljstva	9
4. Prilagodba udomljene djece u udomiteljsku obitelj	11
4.1. Potrebe djece u udomiteljstvu	13
5. Utjecaj udomiteljstva na biološku djecu udomitelja	16
5.1. Izazovi i emocionalna povezanost s udomljenom djecom	17
5.2. Utjecaj ciklusa dolaska i odlaska udomljene djece na biološku djecu	19
5.3. Pozitivan utjecaj udomiteljstva na biološku djecu	21
6. Utjecaj udomiteljstva na partnerske odnose udomitelja	23
6.1. Uloga otpornosti i socijalne podrške u održavanju odnosa	24
6.2. Emocionalna povezanost i zajedničko prevladavanje izazova	25
7. Potrebe udomitelja	27
8. Zaključak	30
Literatura	31

Dinamika odnosa u udomiteljskim obiteljima

Ovaj diplomski rad bavi se dinamikom odnosa u udomiteljskim obiteljima s posebnim naglaskom na utjecaj udomiteljstva na biološku djecu udomitelja te na partnerske odnose udomitelja. Kroz analizu relevantnih istraživanja i teorijskih okvira, rad istražuje kako udomiteljstvo utječe na obiteljsku strukturu, izazove s kojima se suočavaju udomitelji te kako promjene u obiteljskim odnosima mogu utjecati na emocionalnu stabilnost svih članova obitelji. Osim toga, rad se bavi važnim čimbenicima otpornosti i socijalne podrške u održavanju partnerskih odnosa te istražuje ključne potrebe udomitelja u suočavanju s izazovima skrbi za djecu koja su nerijetko prošla kroz traumatična iskustva. Zaključci ukazuju na važnost adekvatne podrške i edukacije za udomitelje, kao i na značaj emocionalne povezanosti i otpornosti unutar obitelji.

Ključne riječi: udomiteljstvo, obiteljska dinamika, biološka djeca udomitelja, partnerski odnosi udomitelja, podrška

The dynamics of relationships in foster families

This thesis explores the dynamics of relationships in foster families, with a particular focus on the impact of fostering on the biological children of foster parents and the relationships between foster parents. Through the analysis of relevant research and theoretical frameworks, the paper examines how fostering influences family structure, the challenges faced by foster parents, and how changes in family relationships can affect the emotional stability of all family members. Additionally, the thesis addresses key factors of resilience and social support in maintaining partner relationships and investigates the essential needs of foster parents in managing the challenges of caring for children who have often experienced trauma. The conclusions highlight the importance of adequate support and education for foster parents, as well as the significance of emotional connection and resilience within the family.

Keywords: foster care, family dynamics, biological children of foster parents, foster parents' relationships, support

Izjava o izvornosti

Ja, Tea Batur pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Tea Batur

Datum: 10.10.2024.

1. Uvod

Udomiteljstvo, kao jedan od ključnih oblika socijalne skrbi, omogućuje skrb o djeci koja iz različitih razloga ne mogu ostati u svojim biološkim obiteljima, pružajući im sigurnost i stabilno obiteljsko okruženje. Prema Zakonu o udomiteljstvu (NN 115/2018, 18/2022), cilj udomiteljstva je osigurati djeci emocionalni, fizički i socijalni razvoj u obiteljskom okruženju koje često nudi više individualizirane pažnje u usporedbi s institucionalnom skrbi. Takav oblik skrbi posebno je važan jer pruža priliku djeci da razviju emocionalne veze i privrženost, što ima dalekosežan utjecaj na njihov razvoj (Schofield i Beek, 2005).

Jedna od ključnih karakteristika udomiteljstva je dinamika obiteljskih odnosa. Smještaj djeteta u udomiteljsku obitelj nije samo prilagodba za dijete već i za cijelu obitelj. Bračni partneri u udomiteljskim obiteljima često se suočavaju s izazovima poput povećanog stresa zbog odgovornosti prema djetetu koje nosi sa sobom vlastitu povijest traume (Van der Kolk, 2014). Pritom su ključni faktori uspješnog udomiteljstva stabilni i zdravi odnosi među partnerima, kao i emocionalna podrška koju pružaju jedno drugome (Gouveia i sur., 2021). Uspjeh udomiteljstva često ovisi o sposobnosti partnera da održavaju otvorenu komunikaciju i surađuju kako bi podržali dijete u prilagodbi na novu okolinu (Simpson, 1990).

Utjecaj udomljenog djeteta na biološku djecu udomitelja također je neizostavan aspekt koji treba uzeti u obzir. Biološka djeca često doživljavaju promjene u obiteljskim ulogama i dinamici, suočavajući se s izazovima poput ljubomore ili osjećaja zanemarenosti zbog povećane pažnje prema udomljenom djetetu (Twiggy i Swan, 2007). Prilagodba na nove odnose može biti izazovna, no podrška roditelja i stručnjaka može značajno doprinijeti uspostavi stabilne obiteljske dinamike (Höjer, 2004).

Udomiteljstvo zahtijeva od obitelji visok stupanj fleksibilnosti i prilagodljivosti kako bi se nosili s izazovima koje donosi udomljeno dijete. Proces prilagodbe djeteta, ali i cijele obitelji, neizbježno uključuje suočavanje s emocionalnim, socijalnim i psihološkim preprekama. Na temelju različitih teorijskih perspektiva, moguće je razumjeti složenost emocionalnih procesa kroz koje prolaze djeca i udomitelji. Ovaj

rad stoga istražuje dinamiku odnosa u udomiteljskim obiteljima, posebice utjecaj udomiteljstva na partnerske odnose i biološku djecu.

2. Udomiteljstvo i udomiteljske obitelji

Djeca svoj razvoj započinju unutar obitelji, gdje stječu osnovne spoznaje o sebi i društvu. Pozitivna obiteljska atmosfera smanjuje rizik od negativnih utjecaja na razvoj djeteta. Kada obitelj ne može pružiti odgovarajuću brigu, socijalne službe osiguravaju alternativni smještaj, poput udomiteljstva, koje djeci omogućuje rast i razvoj u sigurnom okruženju (Družić Ljubotina i sur., 2005). Koncept udomiteljstva razvijao se kroz povijest. U starom Rimu briga o napuštenoj djeci često je imala oblik ropstva, dok su u srednjovjekovnoj Europi Crkva i samostani preuzimali brigu o djeci bez roditelja (Hacsi, 1997). U Engleskoj su u 16. stoljeću doneseni prvi zakonski okviri za skrb o siročadi, a u 19. stoljeću, Charles Loring Brace u SAD-u organizirao je "vlakove siročadi", što je označilo početak moderne ideje udomiteljstva (Howe, 2005). U 20. stoljeću, udomiteljstvo je postalo formaliziranije, s naglaskom na emocionalnu podršku i stabilnost djece, a obiteljska skrb postupno je zamijenila institucionalnu. Danas je udomiteljstvo dio zakonodavnih okvira u mnogim državama, a socijalne službe pružaju podršku udomiteljima (Sabolić i Vejmelka, 2015).

U Hrvatskoj je udomiteljstvo prepoznato još početkom 20. stoljeća, a prvi zakonski spomen obiteljskog smještaja datira iz 1902. godine. Programi koji potiču smještaj djece u obitelji, umjesto u institucije, razvijali su se u desetljećima koja su slijedila, a krajem 20. stoljeća udomiteljstvo je postalo prepoznata alternativa institucionalnoj skrbi (Družić Ljubotina i sur., 2005).

Prema Zakonu o udomiteljstvu (NN 115/2018, 18/2022), udomiteljska obitelj sastoji se od udomitelja, njegovog bračnog ili izvanbračnog partnera, djece te ostalih srodnika koji s udomiteljem dijele zajedničko kućanstvo. Skrb u udomiteljskim obiteljima se temelji na uvjerenju da je obiteljski okoliš ključan za zdrav rast i razvoj djeteta. Za mnogu djecu koja su preuzeta pod skrb države i nemaju mogućnost povratka kući, udomiteljstvo pruža atmosferu koja nalikuje obiteljskoj. Izdvajanje djeteta iz njegove biološke obitelji i smještaj u udomiteljsku obitelj predstavlja osjetljivo razdoblje koje dugoročno utječe na fizičko i mentalno zdravlje djeteta. Razlozi tome mogu biti

prethodno doživljeno zlostavljanje i zanemarivanje u obitelji, kao i izloženost drugim traumama, pri čemu se separacija od obitelji ističe kao jedna od najznačajnijih za dijete (Unrau i Grinnell, 2005; prema Laklija, 2009).

U obitelji, trenuci krize i stresa najčešće se pojavljuju tijekom prijelaznih faza iz jedne životne etape u drugu. U tim razdobljima, promjene su posebno intenzivne, što zahtijeva prilagodbu i ponovno uspostavljanje ravnoteže unutar obiteljskog sustava. To su ključne točke tranzicije u životu obitelji koje mogu izazvati izazove i zahtijevati prilagodbu kako bi se očuvala stabilnost i dobrobit svih članova obitelji (Štalekar, 2010). Dolazak djeteta u udomiteljsku obitelj se može gledati kao prijelazna faza u životu obitelji jer svakako iziskuje veliku prilagodbu postojeće obitelji i postizanje ravnoteže unutar obiteljskog sustav.

2.1. Zakonska regulativa udomiteljstva u RH

Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj jedno je od ključnih područja socijalne skrbi, a definirano je Zakonom o udomiteljstvu (NN 115/2018, 18/2022), koji regulira sve aspekte, od uvjeta za obavljanje udomiteljstva do prava i obveza udomitelja. Prema Zakonu (NN 115/2018, 18/2022), udomiteljstvo je oblik socijalne usluge koji osigurava skrb djetetu ili odrasloj osobi izvan njihove biološke obitelji u sigurnom i poticajnom obiteljskom okruženju. Ova vrsta skrbi omogućuje korisnicima zadovoljenje osnovnih životnih, emocionalnih i socijalnih potreba, s ciljem pružanja stabilnosti i poticanja razvoja, dok se ne pronađe trajno rješenje. Udomiteljstvo mora biti u najboljem interesu korisnika, uzimajući u obzir specifične potrebe i okolnosti korisnika.

U Hrvatskoj postoje tri vrste udomiteljstva: tradicionalno, udomiteljstvo kao zanimanje i srodničko udomiteljstvo (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/2018, 18/2022, čl. 10). Tradicionalno udomiteljstvo najčešći je oblik, u kojem udomitelji pružaju uslugu smještaja djetetu i odrasloj osobi, a zauzvrat primaju opskrbninu (novčanu

naknadu namijenjenu podmirivanju troškova života korisnika) i naknadu za svoj rad (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/2018, 18/2022, čl. 11). Udomiteljstvo kao zanimanje se može obavljati kao standardno udomiteljstvo te kao specijalizirano udomiteljstvo za djecu. Specijalizirano udomiteljstvo se odnosi na pružanje usluge smještaja i složenije, specifičnije skrbi, kao što je djetetu s problemima u ponašanju, djetetu s poteškoćama u razvoju ili teško bolesnom djetetu. Udomitelji u ovom slučaju imaju pravo na opskrbninu, naknadu za rad udomitelja, prava iz mirovinskog i obveznog zdravstvenog osiguranja te prava za vrijeme nezaposlenosti kao zaposlena osoba (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/2018, 18/2022, čl. 12). Srodničko udomiteljstvo obuhvaća slučajeve kada srodnici, kao što su baka, djed, teta, stric, ujak, preuzimaju brigu o djetetu iz obitelji, a obavlja se kao tradicionalno udomiteljstvo. Udomitelji koji su srodnici imaju pravo na opskrbninu (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/2018, 18/2022, čl. 13).

Priprema udomitelja i njihove biološke djece za prihvata djeteta uključuje edukaciju i osposobljavanje kako bi se udomiteljska uloga što bolje razumjela i pripremila. U Hrvatskoj, način i trajanje ovih priprema definirano je odgovarajućim pravilnicima. Osim samih udomitelja, u proces edukacije često su uključeni braćni partneri te ostali članovi obitelji prema procjeni stručnjaka. Iako prolaze edukaciju, mnogi udomitelji osjećaju nepripremljenost za ovu novu ulogu i često izražavaju nezadovoljstvo zbog nedostatka podrške, što ukazuje na potrebu za unapređenjem kurikuluma i kvalitete osposobljavanja. Važno je da udomiteljska obitelj, uključujući biološku djecu, bude pripremljena za dolazak novog člana. Iako postoji niz načina za pripremu, poput razgovora i obiteljskih sastanaka, mnogi smatraju da te informacije nisu dovoljne za emocionalnu pripremu. Djeca udomitelja suočavaju se s izazovima poput dijeljenja roditeljske pažnje i prostora, ali prepoznaju i pozitivne aspekte udomiteljstva (Laklija i Brkić, 2022).

2.2. Udomiteljstvo

Udomiteljstvo je oblik alternativne skrbi koji se pruža djeci koja, zbog različitih okolnosti, ne mogu ostati sa svojim biološkim obiteljima. Cilj udomiteljstva je omogućiti djeci sigurno i stabilno okruženje koje im osigurava emocionalni, fizički i socijalni razvoj dok se ne pronade dugoročno rješenje poput povratka u biološku obitelj, posvojenja ili trajnog smještaja kod udomitelja (Schofield i Beek, 2009). Ovaj oblik skrbi preferiran je u odnosu na institucionalni smještaj jer omogućava individualiziraniji pristup djetetu, gdje ono može razviti dublje emocionalne veze s udomiteljima, što je ključ za njihovu stabilnost i razvoj (MacGregor et al., 2006).

Udomiteljstvo pruža djeci ne samo fizičku skrb, već i emocionalni oporavak jer mnoga djeca dolaze iz obitelji koje su obilježene zanemarivanjem, zlostavljanjem ili emocionalnom nesigurnošću (Brown, 2007). Stoga, udomitelji preuzimaju ključnu ulogu u svakodnevnom životu djece, pružajući im osjećaj sigurnosti i stabilnosti koji su im potrebni za prevladavanje traume i suočavanje s novom obiteljskom dinamikom (Schofield i Beek, 2009). Osiguravanje stabilnog obiteljskog okruženja doprinosi pozitivnim ishodima u psihološkom i socijalnom razvoju djece u udomiteljstvu (Laklija, 2011).

Jedna od glavnih prednosti udomiteljstva u odnosu na institucionalni smještaj je mogućnost stvaranja bliskih odnosa unutar obitelji. Istraživanja pokazuju da djeca smještena u stabilnim i podržavajućim udomiteljskim obiteljima pokazuju veće emocionalne, socijalne i obrazovne ishode u usporedbi s djecom u institucionalnim uvjetima. Ovi ishodi uključuju bolje emocionalno zdravlje, veću otpornost i bolju sposobnost suočavanja s izazovima u kasnijim fazama života. (MacGregor i sur., 2006; Gilligan, 2000).

Međutim, udomiteljstvo nije bez svojih izazova. Jedan od ključnih izazova je osigurati trajnost i stabilnost u udomiteljskim smještajima. Djeca koja su premještena više puta

između udomitelja suočavaju se s dodatnim emocionalnim i psihološkim stresom, što može rezultirati dodatnim problemima u ponašanju ili emocionalnoj nestabilnosti (Konijn i sur., 2019). Stabilni udomiteljski odnosi ključni su za razvoj osjećaja sigurnosti i pripadnosti kod djece, čime se smanjuje rizik od daljnjih emocionalnih poteškoća (Schofield i Beek, 2009).

Socijalne službe igraju ključnu ulogu u osiguravanju kvalitete udomiteljstva kroz kontinuiranu podršku udomiteljima. Istraživanja pokazuju da je podrška, uključujući financijsku pomoć, savjetovanje i edukaciju, presudna za održavanje stabilnosti udomiteljskih smještaja te za osiguravanje kvalitete skrbi koju udomitelji pružaju (Buehler i sur., 2006). Osim toga, udomitelji često ističu potrebu za jasnom komunikacijom i koordinacijom sa socijalnim službama, što pomaže u lakšem rješavanju svakodnevnih izazova udomiteljstva (Brown i Calder, 2000).

Udomiteljstvo se razvilo kao odgovor na potrebu za obiteljskom skrbi izvan bioloških obitelji, postavši glavni oblik skrbi za djecu koja su lišena odgovarajuće roditeljske skrbi. Prema Browneu (2009), proces deinstitucionalizacije, koji je započeo u mnogim europskim zemljama, postavlja udomiteljstvo kao preferirani oblik skrbi za djecu koja ne mogu ostati sa svojim biološkim obiteljima. Cilj ovog procesa je smanjiti broj djece smještene u institucije, jer su istraživanja pokazala da dugotrajni boravak u institucionalnim uvjetima može imati štetne posljedice na njihov emocionalni, socijalni i kognitivni razvoj.

Institucionalna skrb povezana je s povećanim rizikom za djecu, uključujući probleme u vezivanju, razvojna kašnjenja te emocionalne i socijalne poteškoće. Browne (2009) naglašava da su djeca mlađa od tri godine posebno osjetljiva na štetne učinke deinstitucionalizacije. S druge strane, udomiteljske obitelji pružaju djeci stabilnost, emocionalnu sigurnost i priliku za razvoj zdravih privrženosti, što doprinosi njihovom dugoročnom psihološkom i socijalnom razvoju. Obiteljska skrb, poput udomiteljstva,

omogućava djetetu da razvije bliske odnose s odraslima, što je ključno za njegovo emocionalno blagostanje (Browne, 2009).

Važno je spomenuti motive udomitelja koji se odluče na pružanje skrbi udomljenoj djeci. Dakle, udomiteljstvo je motivirano različitim intrinzičnim i ekstrinzičnim faktorima. Udomitelje često potiče snažan osjećaj empatije, kao i moralna i društvena odgovornost prema djeci u potrebi (MacGregor i sur., 2006; Laklija, 2012). Altruistički motivi, poput želje da se pomogne djeci koja dolaze iz teških okolnosti, često su u središtu odluke o postajanju udomiteljem. MacGregor i sur. (2006) ističu da većina udomitelja ulazi u ovu ulogu s ciljem da pruže stabilnost i sigurnost djeci koja su izgubila svoje biološke obitelji. Mnogi udomitelji motivirani su i osobnim ispunjenjem te osjećajem postignuća jer mogu pozitivno utjecati na dječji život (Laklija, 2012).

Osim altruizma, važan motiv za neke udomitelje je potreba za popunjavanjem emocionalne praznine, posebno u slučaju sindroma „praznog gnijezda“, kada njihova biološka djeca napuste dom. U tom kontekstu, udomiteljstvo nudi mogućnost ispunjavanja te praznine i pružanja skrbi drugom djetetu. U nekim slučajevima, udomitelji se na ovu ulogu odlučuju iz vjerskih uvjerenja, smatrajući da je njihova dužnost pomagati drugima (Laklija, 2012). Istraživanje također pokazuje kako socijalna povezanost s drugim udomiteljima unutar zajednice može dodatno pojačati motivaciju za udomiteljstvo. Osobe koje poznaju druge udomitelje često se lakše odlučuju na ovaj korak jer vide pozitivne primjere i dobivaju podršku zajednice (Buehler i sur., 2003).

Financijska motivacija, iako prisutna, rijetko je glavni faktor. Iako financijska naknada pomaže u pokrivanju osnovnih troškova skrbi, udomitelji naglašavaju da to nije razlog zbog kojeg se odlučuju za udomiteljstvo (MacGregor i sur., 2006; Laklija, 2012). Većina udomitelja prepoznaje važnost emocionalne i psihološke posvećenosti potrebama djece, što je ključ za uspjeh ove uloge (Buehler i sur., 2003).

3. Teorijska perspektiva udomiteljstva

Udomiteljstvo se može objasniti kroz različite teorije koje pomažu razumjeti dinamiku i izazove s kojima se suočavaju udomitelji i djeca u njihovoj skrbi. Prema teoriji obiteljskih sustava, obitelj funkcionira kao emocionalno povezana jedinica u kojoj promjena jednog člana neizbježno utječe na ostale članove. Ova međusobna povezanost određuje dinamiku i odnose unutar obitelji, što je posebno važno u kontekstu udomiteljstva, gdje dolazak novog člana može izazvati promjene u čitavoj obiteljskoj strukturi (Bowen, 1978; prema Lang 2020). Kada se dijete udomi, ono unosi nove dinamike koje zahtijevaju prilagodbu obiteljskog sustava. Udomitelji često mijenjaju svoje uloge, odgovornosti i načine komunikacije kako bi integrirali dijete u obitelj. Pritom dolazi do preoblikovanja odnosa, posebno među partnerima jer oni moraju surađivati kako bi podržali dijete u prilagodbi i osigurali stabilno okruženje (Byng-Hall, 1995). Obitelj mora pronaći novu ravnotežu, a partneri koji zajedno rade na toj promjeni imaju veću vjerojatnost uspjeha u održavanju zdravih odnosa.

Teorija privrženosti naglašava važnost sigurnih emocionalnih veza koje dijete razvija s roditeljem ili skrbnikom. U kontekstu udomiteljstva, mnoga djeca dolaze iz nestabilnih okruženja, što može dovesti do nesigurnih stilova privrženosti (Bowlby, 1969; prema Cherry, 2023). Udomitelji, uključujući partnere, moraju pružiti stabilan i siguran oslonac kako bi pomogli djetetu izgraditi povjerenje u nove odnose (Schofield i Beek, 2005). To zahtijeva emocionalnu dostupnost, strpljenje i dosljednost, što može opteretiti partnerske odnose ako nema jasne komunikacije i podrške među partnerima.

Teorija traume ističe utjecaj ranih traumatskih iskustava na razvoj djeteta i njegovu sposobnost prilagodbe novim obiteljskim strukturama (Van der Kolk, 2014). Djeca koja dolaze iz traumatičnih okruženja često imaju poteškoća s povjerenjem, što može otežati njihovu integraciju u udomiteljske obitelji. Udomitelji, posebice parovi, suočeni su s izazovima pomaganja djetetu u prevladavanju traume, a to može staviti dodatni stres na njihov odnos (Perry i Szalavitz, 2009). Udomitelji trebaju razumjeti

dječje reakcije i zajedno raditi na strategijama za stvaranje sigurnog i poticajnog okruženja koje pomaže djetetu da se nosi s posljedicama traume.

Ekološka teorija objašnjava kako različiti konteksti (mikrosustavi, mezosustavi, egzosustavi i makrosustavi) utječu na razvoj djeteta (Bronfenbrenner, 1979). U kontekstu udomiteljstva, djetetov razvoj i prilagodba ne ovise samo o odnosima unutar obitelji, već i o širim društvenim i institucionalnim utjecajima poput škola, socijalnih službi i zdravstvenih sustava. Udomitelji koji udomljavaju dijete moraju surađivati s tim sustavima kako bi osigurali potrebnu podršku, što onda može opteretiti i njihov odnos ako se suoče s birokratskim preprekama ili nedostatkom resursa (Buehler i sur., 2003).

Psihosocijalna teorija razvoja opisuje osam faza kroz koje osoba prolazi tijekom života (Erikson, 1950). Svaka faza uključuje psihosocijalnu krizu koju pojedinac mora riješiti kako bi postigao zdrav razvoj. Udomljena djeca, ovisno o dobi, mogu se suočiti s krizama poput povjerenja naspram nepovjerenja, inicijative naspram krivnje ili identiteta naspram konfuzije. Udomitelji koji udomljavaju dijete moraju zajedno raditi kako bi podržali dijete kroz te faze, što može biti emocionalno zahtjevno (Pears i Fisher, 2005).

Teorija stresa i suočavanja fokusira se na način na koji pojedinci doživljavaju i upravljaju stresom (Lazarus i Folkman, 1984). Udomiteljstvo može biti izvor stresa za partnere i biološku djecu, budući da se moraju prilagoditi novoj dinamici u obitelji i nositi s izazovima prilagodbe djeteta. Ova teorija ističe važnost strategija suočavanja i podrške u suočavanju s tim izazovima. Udomiteljske obitelji koje koriste učinkovite strategije suočavanja i koje imaju podršku okoline lakše će se prilagoditi novim okolnostima i održati stabilne odnose (Dozier i sur., 2001).

4. Prilagodba udomljene djece u udomiteljsku obitelj

Prilagodba udomljene djece na novu obiteljsku situaciju jedan je od najsloženijih i najvažnijih procesa u sustavu udomiteljstva. Ova prilagodba ne uključuje samo osnovne promjene u fizičkom okruženju, već i duboke emocionalne, socijalne i psihološke izazove. Heptinstall i sur. (2001) navode da istraživanja sugeriraju da djeca često dolaze u udomiteljske obitelji s različitim ranama iz prošlih iskustava, uključujući traumu, zanemarivanje i nesigurnu privrženost, što oblikuje način na koji doživljavaju i prilagođavaju se novom domu. Djeca nisu samo pasivni primatelji skrbi i brige, već aktivno sudjeluju u stvaranju značenja unutar svoje nove obiteljske dinamike. Djeca koja dolaze u udomiteljstvo često preispituju ulogu obitelji u svom životu i razvijaju vlastite perspektive o tome što čini obitelj. Ponekad djeca udomitelje vide kao ključne figure u svom životu, no ponekad im je naglašenija važnost bioloških roditelja, čak i u slučajevima gdje su ti roditelji bili emocionalno ili fizički odsutni. Jedan od ključnih izazova za djecu u procesu prilagodbe jest osjećaj pripadanja novoj obitelji. Djeca često doživljavaju udomitelje kao ljude koji su „tu da se brinu“ o njima, ali ne nužno i kao prave roditelje. Neka djeca imaju poteškoće u uspostavljanju dubljih emocionalnih veza s udomiteljima, dok se druga osjećaju voljeno i podržano od strane udomitelja. S obzirom na to da djeca različito interpretiraju promjene unutar obitelji te se različito prilagođavaju novim pravilima i vrijednostima, neke razlike u pravilima i vrijednostima biološke i udomiteljske obitelji, mogu rezultirati osjećajem nepripadanja i poteškoćama u prilagodbi na nove životne okolnosti u udomiteljskoj obitelji. Ponekad djeca cijene emocionalnu i fizičku podršku koju dobivaju od udomitelja, ali i dalje zadržavaju snažne veze s biološkim roditeljima, čak i kad su te veze ograničene ili konfliktne te navedeno ukazuje na složenost dječjih emocionalnih reakcija i važnost pružanja podrške, ne samo djeci, već i udomiteljima u razumijevanju tih osjećaja (Heptinstall i sur., 2001).

Mnogi roditelji, osobito u ranim fazama udomiteljstva, doživljavaju sustav kao neprijateljski i smatraju da su nepravedno tretirani. Osjećaj neprijateljstva prema sustavu često dovodi do otpora prema promjenama, što otežava povratak djece u biološke obitelji. Roditelji i djeca često ne razumiju razloge zbog kojih su djeca

izdvojena iz bioloških obitelji. To neznanje često uzrokuje ljutnju i frustraciju, što otežava proces prilagodbe djece u udomiteljsku obitelj. (Urrea-Monclús i sur., 2020). Proctor i sur. (2010) navode da je jedan od glavnih prediktora uspješne prilagodbe ponašanja djece u udomiteljstvu stabilnost udomitelja. Djeca koja su imala stabilne odnose s istim udomiteljem tijekom duljeg razdoblja, imaju veću vjerojatnost za pozitivan razvoj ponašanja, dok je nestabilnost udomitelja povezana s povećanim problemima u ponašanju udomljene djece. Schofield i Beek (2005) također naglašavaju da udomljena djeca, osobito ona koja su prošla kroz višestruke promjene skrbnika, odnosno udomitelja ili zanemarivanje, često pate od nesigurne privrženosti. Takva djeca često razvijaju ponašanja koja odražavaju nepovjerenje prema odraslima, uključujući emocionalno povlačenje, neprihvatljivo ponašanje ili pokušaje kontrole nad situacijama u domu. Udomitelji, s druge strane, suočeni su s izazovom stvaranja stabilnog, predvidljivog okruženja koje može ublažiti ova ponašanja i omogućiti djeci da ponovno razviju povjerenje u druge ljude. To može biti dugotrajan proces koji zahtijeva strpljenje, ustrajnost i kontinuiranu emocionalnu dostupnost.

Za stvaranje sigurnog oslonca udomljenom djetetu udomitelji trebaju stalno biti emocionalno i fizički dostupni djetetu. To znači biti prisutan ne samo u trenucima potrebe, već i u svakodnevnim situacijama. Povjerenje u to da će roditelji biti tu kada su potrebni ključno je za smanjenje tjeskobe kod djece koja su prošla kroz nesigurna i nestabilna iskustva. Isto tako, udomitelji imaju ključnu ulogu u pomaganju djeci da razumiju svoje emocije i ponašanja jer djeca koja su prošla kroz traumu često imaju poteškoća u prepoznavanju i izražavanju vlastitih emocija. Kako bi to postigao, udomitelj bi trebao imati sposobnost da promatra djetetove reakcije, prepoznaje emocionalne potrebe te pomogne djetetu interpretirati vlastite osjećaje. Nadalje, udomitelji trebaju sustavno raditi na izgradnji djetetovog osjećaja vrijednosti, ohrabrivati ga i prepoznavati pozitivne kvalitete jer djeca u udomiteljstvo često dolaze s niskim samopoštovanjem, dijelom zbog prethodnih iskustava zlostavljanja ili zanemarivanja. Osim toga, udomitelji trebaju djeci davati podršku u postupnom osamostaljivanju. To podrazumijeva davanje prilike djeci da donose vlastite odluke, prilagođene njihovoj dobi i sposobnostima. Iako djeca koja su prošla kroz traume često mogu imati poteškoće s preuzimanjem odgovornosti, udomitelji trebaju promicati

prilike za autonomiju kako bi djeca razvila osjećaj kontrole nad vlastitim životom. Neizostavno je da djeca trebaju osjećati da su dio svoje udomiteljske obitelji, ali istovremeno, ukoliko je to moguće, održavati pozitivnu vezu s biološkom obitelji. Balansiranje osjećaja pripadanja u oboje situacije, pomaže djeci da razviju cjelovitu sliku o sebi i svojoj povijesti (Schofield i Beek, 2005).

4.1. Potrebe djece u udomiteljstvu

Steenbakkens i sur. (2017) ističu da su potrebe djece u udomiteljstvu iznimno složene i obuhvaćaju širok spektar aspekata njihova fizičkog, emocionalnog, socijalnog i psihološkog razvoja te da je ključno razumjeti i zadovoljiti te potrebe kako bi djeca mogla uspješno prevladati traume i izazove koje su doživjela prije dolaska u udomiteljsku obitelj te se uspješno prilagoditi novom životnom okruženju. Autori navode da se potrebe udomljene djece mogu podijeliti u četiri osnovne kategorije: zdravstvene potrebe, potrebe za pripadanjem, psihološke potrebe i potrebe za samoaktualizacijom. Svaka od ovih kategorija zahtijeva specifične intervencije i pažnju udomitelja, stručnjaka i zajednice kako bi se osigurao optimalan razvoj djeteta.

Zdravstvene potrebe često su među najhitnijima jer mnoga djeca dolaze u udomiteljske obitelji s prethodno zanemarenim zdravstvenim stanjem ili s nezadovoljenim osnovnim fizičkim potrebama. Djeca u udomiteljstvu često imaju složenije zdravstvene potrebe u usporedbi s vršnjacima, uključujući razvojne poteškoće i kronične bolesti (Rodrigues i Rubin, 2004). Istraživanja pokazuju da udomljena djeca imaju povećanu učestalost zdravstvenih problema poput nepotpunih cijepljenja, problema s vidom, respiratornih bolesti pa čak i ozbiljnijih stanja poput pretilosti, zubnih problema ili kroničnih bolesti. Zbog toga je važno da udomitelji i zdravstveni djelatnici budu dobro informirani i sposobni prepoznati te zdravstvene potrebe odmah po dolasku djeteta u obitelj. Uspostavljanje personaliziranih zdravstvenih planova, redovite liječničke preglede i multidisciplinarni pristup ključni su elementi u osiguravanju optimalnog zdravlja djece u udomiteljstvu. Važno je i da se ne zaboravi kontinuirano praćenje zdravstvenog stanja djeteta tijekom boravka u udomiteljskoj

obitelji, budući da zdravstvene potrebe mogu varirati ovisno o tjelesnom i emocionalnom razvoju djeteta (Steenbakkers i sur., 2017).

Potrebe za pripadanjem predstavljaju temeljni emocionalni aspekt prilagodbe djeteta u udomiteljstvu. Djeca u udomiteljstvu često su suočena s prekidom veza s biološkim članovima obitelji, što može stvoriti osjećaj gubitka, nesigurnosti i izolacije. Zbog toga je za djecu važno da razviju sigurne i stabilne odnose unutar udomiteljske obitelji, koji će im pružiti osjećaj pripadnosti, ljubavi i povjerenja (Steenbakkers i sur., 2017). Iako udomiteljske obitelji trebaju pružiti stabilno, njegujuće okruženje u kojem se djeca osjećaju sigurno, važno je istovremeno održavanje veza s biološkom obitelji, posebno s braćom i sestrama ukoliko je to moguće (Schofield i Beek, 2014). Posebno je važno da udomitelji budu emocionalno dostupni i sposobni stvarati odnose temeljene na međusobnom povjerenju i sigurnosti. Kontinuitet odnosa s braćom i sestrama, kada je to moguće, može igrati ključnu ulogu u pružanju stabilnosti djeci, budući da su često upravo ti odnosi jedina konstanta u njihovom životu. Pored odnosa s udomiteljima i biološkom obitelji, važnu ulogu imaju i prijatelji, vršnjaci te drugi odrasli članovi zajednice, koji mogu pružiti dodatnu emocionalnu i socijalnu podršku djeci (Steenbakkers i sur., 2017).

Psihološke potrebe djece u udomiteljstvu obuhvaćaju razvoj samopoštovanja, sposobnosti suočavanja s traumama i sposobnosti izgradnje pozitivnog identiteta. Djeca u udomiteljstvu često su izložena višestrukim traumama tijekom ranog djetinjstva, uključujući zlostavljanje, zanemarivanje i gubitak kontakta s biološkim roditeljima. Zbog toga je iznimno važno da udomitelji i stručnjaci prepoznaju ove psihološke potrebe i pruže djeci emocionalnu podršku, pomažući im u izgradnji osjećaja vrijednosti i samopouzdanja (Steenbakkers i sur., 2017). Mentalno zdravlje je najveća nezadovoljena potreba djece i tinejdžera u udomiteljstvu, s mnogo višim stopama problema kao što su depresija, anksioznost i problemi u ponašanju (Keefe i sur., 2021). Individualizirani tretmani, uključujući terapijske intervencije, ključni su za pružanje psihološke podrške djeci te za njihov uspješan oporavak. Istraživanja pokazuju da djeca koja imaju priliku razviti emocionalno stabilan odnos sa svojim

udomiteljima imaju manju vjerojatnost razvoja depresije i drugih mentalnih poremećaja (Steenbakkers i sur., 2017).

Potrebe za samoaktualizacijom odnose se na djetetov razvoj kroz obrazovanje, slobodne aktivnosti i osobne interese. Stabilnost u školovanju jedan je od ključnih faktora za postizanje obrazovnih ciljeva kod djece u udomiteljstvu. Česte promjene škola i obrazovnog okruženja mogu dodatno otežati proces prilagodbe, stoga je važno da udomitelji i stručnjaci osiguraju kontinuitet u obrazovanju, kao i podršku u rješavanju poteškoća u učenju. Uz obrazovanje, djeca trebaju sudjelovati u izvanškolskim aktivnostima koje potiču njihov kreativni i osobni razvoj, što može pomoći u izgradnji samopouzdanja i socijalnih vještina. Udomitelji, uz podršku stručnjaka, trebaju aktivno sudjelovati u obrazovnom procesu djeteta, pružajući mu poticaj i pomoć u svladavanju obrazovnih izazova (Steenbakkers i sur., 2017).

Sve ove potrebe međusobno su povezane i utječu na cjelokupni razvoj djeteta. Osjetljivost na specifične potrebe djeteta, razumijevanje njegovih emocionalnih i socijalnih izazova te pružanje adekvatne podrške od strane udomitelja i zajednice ključno je za uspješnu prilagodbu djeteta u udomiteljstvu. Iako se u literaturi često fokusira na probleme s kojima se djeca suočavaju, važno je prepoznati da zadovoljenje njihovih potreba može značajno poboljšati njihov razvojni ishod i omogućiti im da izgrade stabilan i pozitivan život unutar udomiteljske obitelji (Steenbakkers i sur., 2017).

5. Utjecaj udomiteljstva na biološku djecu udomitelja

Udomiteljstvo može imati dubok utjecaj na biološku djecu udomitelja, stvarajući promjene u obiteljskim odnosima, emocionalnoj stabilnosti i svakodnevnim rutinama. Prema Twigg i Swan (2007), biološka djeca suočavaju se s promjenama u obiteljskoj dinamici koje mogu izazvati osjećaj nesigurnosti, gubitka emocionalne stabilnosti i nedostatka pažnje roditelja. Iako je proces udomiteljstva prvenstveno usmjeren na pružanje sigurnog doma djeci koja su prošla kroz teške životne okolnosti, iskustva biološke djece često ostaju u sjeni, a posljedice na njihovu dobrobit često su podcijenjene. Djeca koja su ranije uživala potpunu pažnju roditelja mogu osjetiti da su izgubila svoj položaj unutar obitelji, što može stvoriti osjećaj povučenosti ili čak ljubomore prema udomljenoj djeci.

Smanjenje roditeljske pažnje jedno je od ključnih pitanja s kojima se biološka djeca suočavaju nakon dolaska udomljenog djeteta. Thompson i sur. (2014) naglašavaju kako dolazak udomljenog djeteta u obitelj često izaziva natjecanje za roditeljsku pažnju, što može dovesti do napetosti između biološke i udomljene djece. S obzirom na to da su udomljena djeca često doživjela traume ili imaju složene emocionalne potrebe, udomitelji su primorani posvetiti velik dio svoje pažnje i brige udomljenoj djeci, a što može rezultirati time da se biološka djeca osjećaju zapostavljeno. Istraživanja pokazuju da biološka djeca, unatoč razumijevanju važnosti brige za udomljenu djecu, mogu doživjeti unutarnje sukobe između vlastitih emocionalnih potreba i osjećaja odgovornosti prema udomljenoj djeci (Twigg i Swan, 2007).

Höjer (2004) dodaje kako su mnogi roditelji svjesni promjena u obiteljskoj dinamici te pokušavaju nadoknaditi nedostatak pažnje prema biološkoj djeci, ali takvi pokušaji često dolaze prekasno, kada su biološka djeca već razvila osjećaj izoliranosti. U takvim okolnostima, biološka djeca mogu osjećati da je njihov položaj unutar obitelji doveden u pitanje, a taj osjećaj često je pojačan kada udomljena djeca zahtijevaju više emocionalne podrške zbog svojih specifičnih potreba. Ovi izazovi postaju još složeniji

kada su biološka i udomljena djeca slične dobi jer tada osjećaj kompeticije za roditeljsku pažnju postaje intenzivniji i može uzrokovati trajne napetosti između djece.

Osim smanjenja roditeljske pažnje, biološka djeca se također suočavaju s nizom emocionalnih i psiholoških izazova. Prema Serbinski (2016), biološka djeca često razvijaju različite mehanizme suočavanja s promjenama koje donosi udomiteljstvo, uključujući emocionalno distanciranje od udomljene djece kako bi se zaštitili od potencijalne emocionalne boli. Ovi mehanizmi suočavanja ponekad uključuju postavljanje granica u odnosima s udomljenom djecom, što može dodatno pogoršati obiteljsku dinamiku. S obzirom na to da su biološka djeca udomitelja često izložena složenim emocionalnim izazovima, poput agresije ili emocionalnih istupa udomljene djece, ova emocionalna distanca može postati trajna. Na taj način, biološka djeca razvijaju mehanizme obrane kako bi se zaštitila od emocionalne boli, ali to također može dovesti do udaljavanja od obitelji kao cjeline.

5.1. Izazovi i emocionalna povezanost s udomljenom djecom

Biološka djeca udomitelja često su suočena s izazovom uspostavljanja emocionalne povezanosti s udomljenom djecom. Prema Twigg i Swan (2007), biološka djeca mogu razviti duboku emocionalnu vezu s udomljenom djecom, ali taj proces može biti težak i često ispunjen neizvjesnošću. Dolazak udomljenog djeteta u obitelj donosi sa sobom niz novih osjećaja, a biološka djeca često preuzimaju ulogu emocionalnih oslonaca udomljenoj djeci. Höjer (2004) ističe da starija biološka djeca često preuzimaju ulogu zaštitnika mlađe udomljene djece, osjećajući odgovornost za njihovu sigurnost i emocionalno blagostanje. Iako ta uloga može donijeti osjećaj svrhovitosti, ona također predstavlja dodatni teret, koji dugoročno može dovesti do emocionalnog iscrpljivanja.

Osjećaj odgovornosti za udomljenu djecu često je praćen osjećajem gubitka kontrole nad vlastitim domom. Poland i Groza (1993) navode kako biološka djeca često doživljavaju osjećaj gubitka privatnosti i autonomije unutar svog doma jer udomljena

djeca, posebno ona s problemima u ponašanju, zahtijevaju veći nadzor i pažnju roditelja. Taj osjećaj gubitka prostora i kontrole može dovesti do sukoba između biološke i udomljene djece, ali i do napetosti između biološke djece i njihovih roditelja. Nadalje, Thompson i sur. (2014) ističu kako udomljena djeca često mijenjaju obiteljske rutine, a biološka djeca osjećaju pritisak da se prilagode tim promjenama, čak i kada ih doživljavaju kao nepravedne ili neželjene. To dodatno otežava biološkoj djeci da razviju emocionalnu povezanost s udomljenom djecom jer osjećaju da su prisiljeni odustati od vlastitih potreba i interesa kako bi zadovoljili potrebe novog člana obitelji.

Povezivanje s udomljenom djecom dodatno je otežano privremenom prirodom mnogih udomiteljskih odnosa. Serbinski (2016) naglašava da biološka djeca često doživljavaju emocionalne gubitke kada udomljena djeca napuste obitelj. Ovaj ciklus vezivanja i gubitka može ostaviti dugoročne emocionalne posljedice na biološku djecu, koja postaju oprezna u uspostavljanju dubokih emocionalnih veza zbog straha od ponovljenog gubitka. Taj strah od gubitka može se manifestirati u njihovim kasnijim odnosima, uključujući prijateljske i romantične veze, gdje razvijaju emocionalne barijere kako bi se zaštitili od potencijalne boli.

S druge strane, Serbinski i Shlonski (2014) ističu pozitivne aspekte koje udomiteljstvo može imati na biološku djecu. Kroz interakciju s udomljenom djecom, biološka djeca razvijaju empatiju, socijalne vještine i veću svijest o društvenim problemima. Njihova sposobnost da razumiju i suosjećaju s potrebama djece koja dolaze iz teških životnih okolnosti često rezultira razvojem jačeg osjećaja socijalne odgovornosti. Twigg i Swan (2007) dodaju kako biološka djeca često izražavaju ponos zbog toga što su dio obitelji koja pomaže djeci u potrebi te im to iskustvo pruža priliku za osobni rast i razvoj.

No, kako bi biološka djeca mogla u potpunosti iskoristiti ove pozitivne aspekte, ključno je osigurati adekvatnu podršku od strane roditelja i stručnjaka. Redoviti razgovori s biološkom djecom, uključivanje u proces donošenja odluka te pružanje emocionalne podrške ključni su elementi koji im pomažu da se nose s izazovima

udomiteljstva. Serbinski i Shlonski (2014) naglašavaju važnost pružanja prilike biološkoj djeci da izraze svoje osjećaje i mišljenja te da aktivno sudjeluju u obiteljskim procesima kako bi se osjećali cijenjeno i važno unutar obitelji. Isto tako, Njøs i Seim (2018) navode kako su biološka djeca često aktivnije uključena u proces donošenja odluka u početnoj fazi bavljenja udomiteljstvom te je ta faza karakterizirana uzbuđenjem i iščekivanjem novog člana obitelji. Djeca tada imaju osjećaj uključenosti u pripremi za dolazak udomljenog djeteta, no često njihova uključenost u donošenje odluka se smanjuje kako se trajanje udomiteljstva produljuje. Stoga, autori također naglašavaju važnost pružanja veće podrške i uključivanja biološke djece u sve faze udomiteljstva, kako bi se osigurala bolja ravnoteža između njihovih potreba i zahtjeva udomiteljskog sustava.

Raineri i sur. (2018) navode da je potrebno pružiti podršku biološkoj djeci kako bi se osigurala pozitivna iskustva udomljavanja, a prije svega navode upravo to da biološka djeca trebaju biti uključena u proces odlučivanja o udomljavanju, kao i o odabiru djeteta koje će biti udomljeno. Nadalje navode da nažalost, u većini slučajeva, roditelji i socijalni radnici razgovaraju s djecom o udomiteljstvu, ali ih ne uključuju u sam proces donošenja odluka. Autorice ističu da bi informiranje i priprema biološke djece o tome što mogu očekivati od udomljavanja značajno smanjili rizik od negativnih emocionalnih reakcija i stresa.

5.2. *Utjecaj ciklusa dolaska i odlaska udomljene djece na biološku djecu*

Jedan od najdubljih emocionalnih izazova s kojim se biološka djeca suočavaju u kontekstu udomiteljstva jest ciklus dolaska i odlaska udomljene djece. Twigg i Swan (2007) ukazuju na to da biološka djeca često doživljavaju emocionalnu bol kada udomljena djeca napuštaju obitelj, posebice nakon što su razvili blisku emocionalnu povezanost s njima. Odlazak udomljene djece često se doživljava kao gubitak člana obitelji, a biološka djeca često nisu dovoljno pripremljena za taj gubitak. To može ostaviti dubok emocionalni trag, posebno kod mlađe biološke djece koja nisu u potpunosti sposobna razumjeti privremenu prirodu udomiteljstva.

U mnogim slučajevima, biološka djeca razvijaju mehanizme emocionalne zaštite kako bi se nosila s tim gubicima. Serbinski (2016) ističe da biološka djeca, svjesna da su udomljena djeca samo privremeni članovi obitelji, često ograničavaju svoje emocionalne veze s udomljenom djecom kako bi se zaštitila od boli prilikom njihovog odlaska. Istraživanje Serbinski i Shlonski (2014) otkriva da su neka biološka djeca razvila strah od emocionalnih veza i kasnije u životu, posebno u prijateljskim i romantičnim odnosima, zbog ranih iskustava gubitka udomljene braće i sestara. Ovo emocionalno povlačenje često ostavlja dugoročne posljedice na njihovu sposobnost da grade zdrave i stabilne odnose u budućnosti.

Osim emocionalnog tereta, biološka djeca također moraju procesuirati osjećaj nedostatka kontrole nad situacijom. U mnogim slučajevima, odluke o dolasku ili odlasku udomljene djece donose roditelji ili nadležne institucije, dok biološka djeca rijetko imaju priliku iznijeti svoje mišljenje ili sudjelovati u tim odlukama. Serbinski i Shlonski (2014) ističu da je isključenost biološke djece iz donošenja ključnih obiteljskih odluka povezanih s udomiteljstvom često izvor frustracije i osjećaja nemoći. Ova isključenost može dovesti do osjećaja marginalizacije, osobito u slučajevima kada biološka djeca imaju snažne emocionalne veze s udomljenom djecom.

Ipak, ovaj ciklički proces dolaska i odlaska udomljene djece može imati i pozitivne aspekte. Biološka djeca, kroz iskustvo gubitka i prilagodbe novim situacijama, razvijaju snažnije mehanizme emocionalne otpornosti. Iako su gubici bolni, ovi procesi mogu potaknuti razvoj emocionalne zrelosti i sposobnost suočavanja s teškim životnim situacijama. Kroz ponavljajuće izazove vezivanja i odvajanja, biološka djeca uče kako upravljati svojim emocijama, ali i kako pružati podršku drugima, što može pridonijeti njihovom osobnom rastu i razvoju. Höjer (2004) naglašava da, iako je iskustvo gubitka udomljene djece emocionalno teško, mnoga biološka djeca razvijaju dublje razumijevanje za potrebe drugih i veći kapacitet za suosjećanje.

Kako bi prilagodba tim situacijama bila što bezbolnija, biološka djeca trebaju kontinuiranu podršku tijekom trajanja udomljavanja, kako od roditelja, tako i od stručnjaka. Redovit dijalog između roditelja i djece ključan je za rješavanje izazova, a roditelji bi trebali osigurati vrijeme samo za svoju biološku djecu. Također, grupe za podršku vršnjaka mogle bi biti korisne, omogućujući djeci da dijele svoja iskustva s drugom biološkom djecom iz udomiteljskih obitelji (Raineri i sur., 2018).

5.3. *Pozitivan utjecaj udomiteljstva na biološku djecu*

Iako su izazovi udomiteljstva za biološku djecu udomitelja mnogobrojni, važno je naglasiti i pozitivan utjecaj koji udomiteljstvo može imati na biološku djecu. Prema Serbinski i Shlonski (2014), biološka djeca često razvijaju snažan osjećaj empatije, socijalne svijesti i odgovornosti prema drugima. Kroz interakciju s udomljenom djecom koja dolaze iz teških životnih okolnosti, biološka djeca postaju svjesnija društvenih problema i razvijaju dublje razumijevanje za djecu koja su doživjela traume i teške obiteljske situacije. Ova iskustva pomažu im u razvoju socijalnih vještina, koje su ključne za njihove buduće profesionalne i osobne odnose.

Nadalje, mnogi istraživači primjećuju da su biološka djeca udomitelja često motivirana svojim iskustvima udomiteljstva pri odabiru karijera usmjerenih na pomaganje drugima. Studer (2014) ističe kako biološka djeca udomitelja često biraju karijere u socijalnom radu, psihologiji, obrazovanju ili drugim profesijama usmjerenim na pomaganje ljudima u teškim životnim situacijama. Dalje navodi da je ova profesionalna orijentacija rezultat je njihovih iskustava odrastanja s udomljenom djecom i razvijanja snažnog osjećaja socijalne odgovornosti.

Empatija i razumijevanje prema drugima koje razvijaju kroz proces udomiteljstva također doprinose njihovoj sposobnosti za izgradnju pozitivnih odnosa s ljudima izvan obitelji. Biološka djeca često razvijaju otvoreniji pristup različitostima, budući da su od malih nogu bila izložena djeci iz različitih socijalnih, ekonomskih i kulturnih

okruženja. Ova iskustva pomažu im da postanu prilagodljiviji i tolerantniji u svojim budućim interakcijama s ljudima iz raznih društvenih skupina (Twigg i Swan, 2007). Udomiteljstvo također može ojačati obiteljske veze i stvoriti osjećaj ponosa kod biološke djece, koji proizlazi iz činjenice da njihova obitelj pomaže drugima. Djeca razvijaju osjećaj osobnog doprinosa, što im donosi dugoročno zadovoljstvo i osjećaj svrhe.

6. Utjecaj udomiteljstva na partnerske odnose udomitelja

Udomiteljstvo unosi brojne promjene u život partnera, zahtijevajući prilagodbe u svim aspektima obiteljskog života, uključujući komunikaciju, emocionalnu povezanost i općenitu dinamiku odnosa. Stres koji dolazi s preuzimanjem odgovornosti za djecu koja su često prošla kroz traumatska iskustva može značajno utjecati na kvalitetu partnerskog odnosa. Ove promjene mogu dovesti do novih izvora stresa, ali također mogu stvoriti prilike za jačanje odnosa kroz zajedničko nošenje s izazovima udomiteljstva. Prema istraživanju Gouveie i sur. (2021), djeca koja ulaze u udomiteljstvo često dolaze s emocionalnim problemima i problemima u ponašanju, koji mogu povećati razinu stresa unutar obitelji. Ovaj roditeljski stres ima tendenciju stvarati pritisak na odnose među partnerima, posebno ako partneri nemaju razvijene strategije za rješavanje tih izazova kroz otvorenu komunikaciju i suradnju. Richardson i Futris (2019) koriste Bowenovu teoriju obiteljskih sustava kako bi objasnili kako stres u roditeljstvu može istovremeno narušiti kvalitetu bračnih odnosa i zajedničkog roditeljstva. Prema njihovim zaključcima, muževi udomitelji posebno su osjetljivi na roditeljski stres, što može utjecati na njihovu percepciju bračne kvalitete, dok supruge, iako suočene sa sličnim izazovima, u manjoj mjeri izvještavaju o smanjenju kvalitete bračnih odnosa, ali osjećaju pritisak na zajedničko roditeljstvo.

U domeni radno-obiteljskih konflikata, Lopez i sur. (2023) ističu kako balansiranje između profesionalnih obveza i zahtjeva udomiteljstva može dodatno destabilizirati odnos među partnerima. Često udomitelji izvještavaju o nedostatku vremena i energije, što rezultira narušenjem intimnosti i osjećajem emocionalne udaljenosti. Ovaj manjak vremena i komunikacije u konačnici otežava održavanje stabilnosti i povezanosti unutar odnosa, što može voditi do dodatnih konflikata. Navedeno potvrđuje važnost stvaranja prostora za kvalitetno zajedničko vrijeme, čak i u okolnostima povećanog stresa i obiteljskih odgovornosti.

Nadalje, podrška profesionalaca, prijatelja i obitelji je ključan čimbenik za ublažavanje stresa i očuvanje kvalitete partnerskih odnosa. Sharda (2022) navodi da socijalna podrška može značajno smanjiti negativne posljedice stresa na udomiteljski odnos. Udomitelji koji imaju pristup emocionalnoj i praktičnoj podršci češće izvještavaju o

većem zadovoljstvu odnosom. Socijalna mreža omogućuje im podjelu odgovornosti, što smanjuje osjećaj preopterećenosti i pomaže u sprječavanju sagorijevanja. Time se stvara prostor za održavanje emocionalne stabilnosti unutar odnosa, omogućujući partnerima da zajedno upravljaju zahtjevima udomiteljstva bez negativnih posljedica na njihov odnos.

Nošenje sa stvarnim izazovima udomiteljstva često se razlikuje od očekivanja koja parovi imaju prije ulaska u ovaj složeni proces. Lopez i sur. (2023) ukazuju na to da su parovi skloni imati nerealna očekivanja o tome kako će se nositi s novim obavezama i stresorima, što može dovesti do osjećaja neuspjeha kada stvari ne idu prema planu. Ova frustracija može pojačati osjećaj nekompetentnosti i krivnje, pogotovo ako partneri nemaju dobro razvijene mehanizme za rješavanje stresa. Kada se ovaj osjećaj prekomjernog opterećenja ne podijeli ravnopravno između partnera, često dolazi do udaljavanja unutar odnosa, što dodatno narušava kvalitetu bračnih odnosa.

6.1. Uloga otpornosti i socijalne podrške u održavanju odnosa

Jedan od ključnih elemenata očuvanja kvalitete partnerskog odnosa u kontekstu udomiteljstva je otpornost, posebno među udomiteljicama koje se suočavaju s većim izazovima u svakodnevnoj skrbi za djecu. Istraživanje Barišić (2023) pruža detaljan uvid u to kako udomiteljice doživljavaju visoke razine stresa i sagorijevanja uslijed složenih obiteljskih dinamika. Autorica ističe da su najčešći izvori stresa udomiteljica povezani s radom s djecom koja imaju eksternalizirane probleme u ponašanju, kao što su agresivnost i emocionalna nestabilnost. Ovi izazovi ne samo da iscrpljuju emocionalne resurse udomitelja, već također mogu uzrokovati osjećaj izoliranosti i nedostatka podrške, posebno kada sustav socijalne skrbi ne pruža adekvatnu pomoć.

Nedostatak podrške od strane socijalnih radnika i birokratske prepreke dodatno povećavaju stres udomiteljica, često uzrokujući emocionalnu iscrpljenost i depersonalizaciju, što se negativno odražava na njihov partnerski odnos. Ova emocionalna iscrpljenost često proizlazi iz osjećaja prepuštenosti samima sebi u kriznim situacijama, što stvara dodatni pritisak unutar odnosa. Također, ukazuje se na

važnost otpornosti i specifičnih kompetencija udomitelja kao ključnih zaštitnih čimbenika za smanjenje stresa. Udomitelji koji razvijaju otpornost kroz iskustvo udomiteljstva imaju bolje šanse za očuvanje mentalnog zdravlja i stabilnosti unutar partnerskog odnosa (Barišić, 2023).

Socijalna podrška, kako unutar obitelji, tako i od vanjskih izvora, neophodna je za smanjenje stresa i sprječavanje sagorijevanja. Prema Barišić (2023), udomitelji s većom socijalnom podrškom izvještavaju o nižim razinama stresa i boljoj prilagodbi na izazove udomiteljstva. To potvrđuju i rezultati istraživanja Sharde (2022), koja ističe kako socijalna podrška pomaže u podjeli odgovornosti i omogućava partnerima bolje balansiranje svojih obveza unutar odnosa. Ova podrška nije samo ključna za očuvanje bračnih odnosa, već i za osiguravanje emocionalne stabilnosti koja je potrebna djeci u procesu prilagodbe na novi obiteljski sustav.

6.2. Emocionalna povezanost i zajedničko prevladavanje izazova

Iako udomiteljstvo donosi niz izazova, može također poslužiti kao prilika za jačanje emocionalne povezanosti među partnerima. Prema istraživanju Höjera (2004), mnogi parovi izvještavaju o pozitivnim ishodima udomiteljstva na njihov odnos jer ih zajednički rad na pružanju skrbi djeci zbližava i omogućava im da razviju dublju međusobnu povezanost. Parovi koji uspijevaju zadržati ravnotežu između svojih partnerskih odnosa i odgovornosti prema udomljenoj djeci osjećaju veću bliskost i zadovoljstvo u vezi, što potvrđuju i rezultati istraživanja Russella (2014). Uspješna komunikacija i sposobnost rješavanja sukoba ključni su za dugotrajnu stabilnost odnosa u takvim dinamičnim obiteljskim sustavima (Gottman i Notarius, 2000).

Dugoročna stabilnost odnosa također je povezana s percepcijom partnerove predanosti i emocionalne podrške. Simpson (1990) naglašava da parovi koji percipiraju visoku razinu predanosti u vezi imaju veće zadovoljstvo, što pomaže u prevladavanju stresa izazvanog dodatnim obiteljskim obvezama. Feeney i Collins (2003) dodatno ističu da emocionalna podrška unutar partnerskog odnosa ne samo da pomaže parovima da se bolje nose s izazovima udomiteljstva, već stvara stabilnije okruženje za djecu. Prema

McClain (2020), stabilno i podržavajuće obiteljsko okruženje presudno je za emocionalni razvoj djece, osobito kada su prošla kroz traumatska iskustva te trebaju sigurno i stabilno okruženje kako bi se osjećala zaštićeno i prihvaćeno.

Dakle, udomiteljstvo sa sobom donosi niz izazova koji mogu utjecati na kvalitetu partnerskih odnosa, no postoje i brojne prilike za jačanje veza među partnerima kroz zajedničko suočavanje s odgovornostima. Otpornost, socijalna podrška i sposobnost komunikacije ključni su za očuvanje stabilnosti odnosa unutar udomiteljskih obitelji. Kvalitetni partnerski odnosi omogućuju udomiteljima ne samo da se uspješno nose sa stresorima, već i da osiguraju emocionalno stabilno okruženje za djecu pod njihovom skrbi, što je ključno za njihov dugoročni razvoj i prilagodbu.

7. Potrebe udomitelja

Udomitelji, unatoč snažnoj motivaciji, suočavaju se s nizom izazova koji mogu utjecati na uspjeh u pružanju skrbi djeci. Da bi bili uspješni, udomitelji trebaju raznolike oblike podrške, što uključuje ne samo profesionalnu pomoć, već i emocionalnu, financijsku i edukativnu podršku (MacGregor i sur., 2006). Ključnu ulogu u pružanju te podrške imaju socijalni radnici i drugi stručnjaci, koji omogućuju neophodnu profesionalnu pomoć udomiteljima, uključujući pristup informacijama o djetetu te konzistentnu savjetodavnu pomoć (Schofield i Beek, 2005; MacGregor i sur., 2006). Financijska podrška, iako nije primarni motiv za udomiteljstvo, od velike je važnosti jer omogućava pokrivanje osnovnih potreba djece, poput obrazovanja, zdravstvene skrbi i svakodnevnih aktivnosti (MacGregor i sur., 2006; Laklija, 2012). Pristup dodatnim edukacijama i resursima pomaže udomiteljima da se bolje nose s emocionalnim i ponašajnim izazovima djece iz traumatičnih okruženja (Buehler i sur., 2003). Ova edukacija posebno je važna kod djece s teškoćama u razvoju ili specifičnim potrebama jer udomitelji trebaju dodatna znanja kako bi pružili adekvatnu skrb (Schofield i Beek, 2005). Osim profesionalne pomoći, udomiteljima je važna emocionalna podrška, koja se može pružati putem grupa podrške ili neformalnih druženja s drugim udomiteljima. Ova vrsta podrške pomaže udomiteljima da se ne osjećaju izolirano i da razmijene iskustva s onima koji prolaze kroz slične izazove (Brown, 2007). Prepoznavanje vlastitih granica i briga o vlastitom mentalnom zdravlju ključni su faktori za dugoročan uspjeh u udomiteljstvu, jer pomažu udomiteljima da izbjegnu sagorijevanje (Brown, 2007).

Stručnjaci igraju ključnu ulogu u osiguravanju da djeca odvojena od svojih bioloških obitelji dobiju odgovarajuću skrb i stabilno okruženje. Njihove aktivnosti uključuju rad s udomiteljima, biološkim obiteljima i djecom, kako bi osigurali da se odgovori na sve potrebe djece, a da udomitelji budu osposobljeni i podržani u svojoj ulozi (Schofield i Beek, 2009). Nadalje, stručnjaci pružaju emocionalnu podršku udomiteljima u suočavanju s izazovima koje donosi udomiteljstvo, osobito kada rade s djecom koja su prošla kroz traumatska iskustva (MacGregor i sur., 2006). Ova podrška uključuje redovite sastanke, obuke i pristup grupama za podršku, što pridonosi

stvaranju stabilnog okruženja za djecu. Stručnjaci također nadziru napredak djeteta, osiguravajući da dijete emocionalno, socijalno i obrazovno napreduje te interveniraju u slučaju poteškoća (Buehler i sur., 2006). Jedan od ključnih aspekata njihove uloge je održavanje komunikacije između socijalnih radnika, udomitelja, bioloških roditelja i drugih stručnjaka, čime se osigurava učinkovita koordinacija svih aspekata djetetove skrbi (Schofield i Beek, 2009). Stručnjaci također osiguravaju edukaciju udomitelja, omogućujući im da razumiju specifične potrebe djece koja su prošla kroz traume (MacGregor i sur., 2006). Priprema djece za prelazak iz udomiteljstva u biološku obitelj ili posvojenje još je jedna važna uloga stručnjaka. Ovaj proces može biti emocionalno zahtjevan i često uključuje podršku terapeuta ili psihologa (Browne, 2009). Stručnjaci osiguravaju stabilnost udomiteljstva kroz stalnu prisutnost i podršku, čime doprinose uspješnosti ovog sustava skrbi, osobito u kontekstu deinstitucionalizacije (Browne, 2009).

U Hrvatskoj podrška udomiteljima od strane stručnjaka je uređena Zakonom o udomiteljstvu (NN 115/2018, 18/2022). Postoji niz obveza zavoda za socijalni rad kojim se osigurava kvalitetno udomiteljstvo, no i podrška i pomoć udomiteljima u pružanju kvalitetne skrbi korisnicima. Prema Zakonu o udomiteljstvu (NN 115/2018, 18/2022, čl. 46), zadatak tima za udomiteljstvo ili stručnog radnika zavoda je informirati potencijalne udomitelje o udomiteljstvu te surađivati s pružateljima usluga, organizacijama civilnog društva, školama i drugim relevantnim ustanovama, kao i medijima u promociji udomiteljstva u zajednici. Oni također provode osnovnu obuku udomitelja u trajanju od 40 sati, procjenjuju njihovu motivaciju i biraju odgovarajuće kandidate za udomiteljstvo. Isto tako, organiziraju i redovnu godišnju edukaciju za udomitelje, pružaju stručnu podršku te prate proces smještaja korisnika kod udomitelja. U suradnji s mobilnim timovima stručnih radnika različitih ustanova, zavodi organiziraju dežurni telefon za udomitelje i osiguravaju superviziju, koja pomaže u unaprjeđenju kvalitete rada s korisnicima putem stjecanja novih znanja i razvijanja vještina.

Dodatno, Zakon o udomiteljstvu (NN 115/2018, 18/2022, čl. 48) propisuje specifične obveze doma socijalne skrbi i centra za pružanje usluga u zajednici. Navedene obveze uključuju informiranje svih zainteresiranih o udomiteljstvu, suradnju sa zavodima za socijalni rad i drugim relevantnim akterima, organiziranje edukacija za udomitelje, pružanje stručne pomoći i grupa podrške udomiteljima, kao i korisnicima. Također se provodi individualno i grupno savjetovanje, mobilni timovi pružaju usluge unutar udomiteljskih obitelji, a sudjeluju i u pripremi djeteta za povratak u vlastitu obitelj, posvojenje ili samostalan život te kod premještaja korisnika.

Navedenim se nastoji osigurati stabilna i kvalitetna skrb za korisnike kojima se pruža usluga udomiteljstva, a jedan od glavnih faktora za to je osigurati stručnu pomoć i podršku udomiteljima koji su ključni za osiguravanje stabilnosti i kvalitetne skrbi za djecu i odrasle korisnike udomiteljstva.

8. Zaključak

Kroz analizu dinamike odnosa unutar udomiteljskih obitelji, postaje jasno da udomiteljstvo donosi razne izazove, ne samo za dijete koje dolazi u novu obitelj, već i za sve ostale članove obitelji. Udomljena djeca često dolaze s traumatskim iskustvima, što utječe na njihovu sposobnost prilagodbe, ali i na dinamiku obitelji koja ih prihvaća. Udomitelji, posebno partneri, suočavaju se s izazovima koji mogu dovesti do povećanog stresa i napetosti u odnosima. Istraživanja ukazuju na to da su otvorena komunikacija i zajednička suradnja ključni za očuvanje stabilnih partnerskih odnosa tijekom udomiteljstva (Lopez i sur., 2023).

Utjecaj udomljenog djeteta na biološku djecu udomitelja također može biti značajan. Promjene u obiteljskim ulogama, smanjena roditeljska pažnja i emocionalni izazovi mogu rezultirati osjećajem zanemarenosti ili frustracije kod biološke djece (Twigg i Swan, 2007). Međutim, uz adekvatnu podršku, biološka djeca često razvijaju veće razumijevanje i empatiju prema djeci u teškim životnim situacijama, što dugoročno može pozitivno utjecati na njihov osobni i socijalni razvoj (Serbinski, 2016).

Unatoč izazovima, udomiteljstvo može ojačati odnose unutar obitelji. Parovi koji uspješno balansiraju između svojih partnerskih obveza i odgovornosti prema udomljenom djetetu često osjećaju veću međusobnu povezanost i zadovoljstvo u odnosima (Höjer, 2004). Istraživanja pokazuju da podrška stručnjaka, kao i socijalna i emocionalna podrška iz okoline, značajno olakšava suočavanje s izazovima udomiteljstva te doprinosi stabilnosti i uspjehu obiteljskih odnosa (Sharda, 2022).

Na kraju, može se zaključiti da udomiteljstvo, iako složen proces, donosi mnoge pozitivne aspekte za djecu i obitelji. Uz adekvatnu podršku, udomiteljske obitelji mogu pružiti stabilno i sigurno okruženje za razvoj djece, čime se pridonosi ne samo njihovom osobnom rastu, već i širem društvenom napretku. Jačanje institucionalne podrške i poboljšanje koordinacije sa stručnjacima može dodatno unaprijediti sustav udomiteljstva u Hrvatskoj, osiguravajući bolje uvjete za sve uključene strane.

Literatura

1. Barišić, A. (2023). *Odrednice profesionalnog stresa, sagorijevanja i mentalnog zdravlja udomiteljica za djecu*. Doktorska disertacija. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
2. Byng-Hall, J. (1995). *Rewriting Family Scripts: Improvisation and Systemic Therapy*. New York: Guilford Press.
3. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge: Harvard University Press.
4. Browne, K. (2009). *The Risk of Harm to Young Children in Institutional Care*. London: Save the Children.
5. Buehler, C., Cox, M. E., i Cuddeback, G. (2003). Foster Parents' Perceptions of Factors that Promote or Inhibit Successful Fostering. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, 2(1), 61–83.
6. Brown, J. D. (2007). Foster Parents' Perceptions of Factors Needed for Successful Foster Placements. *Journal of Child and Family Studies*, 17(4), 538–554.
7. Cherry, K. (2023). What Is Attachment Theory? The Importance of Early Emotional Bonds. Posjećeno 16.9.2024. na mrežnoj stranici <https://www.verywellmind.com/what-is-attachment-theory-2795337>
8. Dozier, M., Stovall, K. C., Albus, K. E., & Bates, B. (2001). Attachment for Infants in Foster Care: The Role of Caregiver State of Mind. *Child Development*, 72(5), 1467-1477.
9. Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. i Jelača, N. (2005). Socio-demografska obilježja i iskustva udomiteljskih obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 12(1), 89-106.
10. Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society*. New York: Norton.
11. Feeney, B. C., i Collins, N. L. (2003). Motivations for Caregiving in Adult Intimate Relationships: Influences on Caregiving Behavior and Relationship Functioning. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(8), 950–968.

12. Gottman, J. i Notarius, C. (2000). Decade review: Observing marital interaction. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 927-947.
13. Gouveia, L., Magalhães, E., i Pinto, V. S. (2021). Foster Families: A Systematic Review of Intention and Retention Factors. *Journal of Child and Family Studie*, 30(3), 2766-2781.
14. Hacsí, T. A. (1997). *Second Home: Orphan Asylums and Poor Families in America*. Cambridge: Harvard University Press.
15. Heptinstall, E., Bhopal, K., i Brannen, J. (2001). Adjusting to a Foster Family: Children's Perspectives. *Adoption & Fostering*, 25(4), 6-16.
16. Howe, D. (2005). *Child Abuse and Neglect: Attachment, Development, and Intervention*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
17. Höjer, I. (2004). What Happens in the Foster Family? A Study of Fostering Relationships in Sweden. *Adoption & Fostering*, 28(1), 38-48.
18. Keefe, R. J., Cummings, A., Van Horne, B., i Greeley, C. (2021). A comparison study of mental health diagnoses of foster and non-foster children on Medicaid. *Pediatrics*, 147(3), 83-84.
19. Laklija, M. (2009). Izazovi udomiteljstva djece s emocionalnim poteškoćama i poremećajima u ponašanju u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija & Socijalna Integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 17(2), 71-86.
20. Laklija, M. (2011). Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva. *Revija Za Socijalnu Politiku*, 18(3), 291-309.
21. Laklija, M. (2012). Doprinos socio-demografskih i psihosocijalnih obilježja udomitelja objašnjenju motiva za bavljenje udomiteljstvom djeteta. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(1), 119-144.
22. Laklija, M. i Brkić, I. (2022). Proces uparivanja i pripreme udomitelja i djeteta na smještaj – u koju udomiteljsku obitelj smjestiti dijete? *Ljetopis socijalnog rada*, 29(2), 213-245.
23. Lang, D. (2020). Family Systems Theory. Posjećeno 16.9.2024. na mrežnoj stranici <https://iastate.pressbooks.pub/parentingfamilydiversity/chapter/the-family-systems-theory/>

24. Lazarus, R., i Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer.
25. Lopez, R., Cooley, M. E., Thompson, H. M., i Newquist, J. (2023). Parenting Behaviors and Parental Stress Among Foster Parents. *The Family Journal, 31*(1), 95-102.
26. MacGregor, T. E., Rodger, S., Cummings, A. L., i Leschied, A. W. (2006). The Needs of Foster Parents. *Qualitative Social Work: Research and Practice, 5*(3), 351–368.
27. McClain, H. (2020). *The Effects of Foster Parenting on the Marital Relationships of Oklahoma Foster Parents*. Masters Thesis. Edmond: University of Central Oklahoma.
28. Njøs, B. M., & Seim, S. (2018). *Biological children as participants in foster families*. *Nordic Social Work Research, 9*(2), 160–171.
29. Pears, K. C., i Fisher, P. A. (2005). Developmental, Cognitive, and Neuropsychological Functioning in Preschool-Aged Foster Children: Associations With Prior Maltreatment and Placement History. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics, 26*(2), 112-122.
30. Perry, B. D. i Szalavitz, M. (2009). *Born for Love: Why Empathy is Essential—and Endangered*. New York: Harper.
31. Poland, D. C. i Groza, V. (1993). Effects of foster care placement on biological children in the home. *Child and Adolescent Social Work Journal 10*(2), 153-164.
32. Proctor, L. J., Skriner, L. C., Roesch, S., i Litrownik, A. J. (2010). Trajectories of Behavioral Adjustment Following Early Placement in Foster Care: Predicting Stability and Change Over 8 Years. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 49*(5), 464–473.
33. Raineri, M. L., Calcaterra, V., & Folgheraiter, F. (2018). “We are caregivers, too”: Foster siblings’ difficulties, strengths, and needs for support. *Child & Family Social Work, 23*(4), 625–632.

34. Richardson, E. W., i Futris, T. G. (2019). Foster Caregivers' Marital and Coparenting Relationship Experiences: A Dyadic Perspective. *Family Relations*, 68(2), 185–196.
35. Rodrigues, V. C. (2004). Health of children looked after by the local authorities. *Public Health*, 118(5), 370–376.
36. Russell, K. E. (2014). *The Effects of Fostering on Communication and Marital Quality in the Marital Dyadic Relationship*. Graduate Theses and Dissertations. Fayetteville: University of Arkansas.
37. Sabolić, T., i Vejmelka, L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon: postdisciplinarni znanstveno-stručni časopis*, 5(1), 6–42.
38. Schofield, G., i Beek, M. (2005). Providing a secure base: Parenting children in long-term foster family care. *Attachment & Human Development*, 7(1), 3–26.
39. Serbinski, S. (2016). Growing up with foster siblings: Exploring the impacts of fostering on the children of foster parents. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, 16(1), 131–149.
40. Serbinski, S., i Shlonsky, A. (2014). Is it that we are afraid to ask? A scoping review about sons and daughters of foster parents. *Children and Youth Services Review*, 36(10), 101–114.
41. Sharda, E. (2022). Parenting Stress and Well-Being Among Foster Parents: The Moderating Effect of Social Support. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 39(1), 547 - 559.
42. Simpson, J. A. (1990). Influence of Attachment Styles on Romantic Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology* 59(5), 971-980.
43. Steenbakkers, A., Van Der Steen, S., i Grietens, H. (2017). The Needs of Foster Children and How to Satisfy Them: A Systematic Review of the Literature. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 21(1), 1–12.
44. Studer, J. J. (2014). *Exploring the experience of biological children of foster parents: their views on family as adults* Masters Thesis. Northampton: Smith College, School for Social Work.

45. Štalekar, V. (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti. *Medicina*, 46(3), 242–246.
46. Thompson, H., McPherson, S., i Marsland, L. (2014). “Am I damaging my own family?”: Relational changes between foster carers and their birth children. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 21(1), 48–65.
47. Twigg, R., i Swan, T. (2007). Inside the Foster Family: What Research tells us about the Experience of Foster Carers’ Children. *Adoption & Fostering*, 31(4), 49–61.
48. Urrea-Monclús, A., Mateos, A., Fernández-Rodrigo, L., i M.Àngels Balsells. (2020). The voices of parents and children in foster care. *Journal of Social Work*, 21(6), 1592–1610.
49. Van der Kolk, B. (2014). *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York: Viking.
50. Zakon o udomiteljstvu. *Narodne novine*, 115/2018, 18/2022.